

door Roger JANSOONE

14. DE VIS WORDT DUUR BETAALD

Vooral met de sprotvisserij werden, door de enorme vraag en de massale aanvoer, soms zeer hoge besommingen bereikt, zoals bv. 3.917 frank op 22 december 1916. De keerzijde van de medaille was het feit dat het vooruitzicht op mooie besommingen de vissers vaak ertoe aanzette grote risico's te nemen. Hun bootjes waren immers slechts echt zeewaardig bij rustig weer en dicht onder de kust. Probleem hierbij was echter dat toen nog geen weersvoorspellingen bestonden, tenzij hetgeen de vissers uit allerlei signalen in de natuur konden aflezen. Zelfs wanneer het nogal duidelijk was dat uitvaren niet geraadzaam was, had de drang naar geld wel eens de overmacht op het gezond verstand.

Op 23 december 1916 was de zee nogal onstuimig en leek het erop dat storm op komst was. Niettemin werd toch besloten om uit te varen. Doch het liep al mis bij het verlaten van de havengeul. Sommige bootjes geraakten gewoon niet buiten, terwijl anderen na enige tijd de haven weer binnenliepen. Uiteindelijk waren er toch 27 die het ruime sop kozen.

Omstreeks 11 u. stak een geweldige storm op. De sleepboot poogde in allerijl de bootjes binnen te slepen, doch plots brak de tros zodat ieder bootje zichzelf maar moest zien te redden. De O.20 kon als eerste de haven binnenlopen, met zelfs 64 bennen vis aan boord, onmiddellijk gevolgd door 4 anderen, maar zonder vis. Anderzijds lieten 14 bootjes zich meedrijven naar Blankenberge, waar echter 4 onder hen tegen de pier terechtkwamen, met als gevolg dat zes opvarenden in de golven verdronken. Voorts waren er 3 bootjes die omkantelden ter hoogte van Bredene; van de drenkelingen waren er drie die in de ziedende zee omkwamen.

De Duitse havenmeester deelde mede dat er in totaal zeven boten waren vergaan, waarbij negen vissers verdronken. Zij lieten zes weduwen achter en dertien weeskinderen. Op 4 januari 1917 liet de Vrije Visschersgilde "t Zal Wel Gaan" in de Sint-Petrus- en Pauluskerk een plechtige lijkdienst opdragen voor de slachtoffers van deze scheepsramp. In zijn lijkrede bracht deken Camerlynck hulde aan de vissers die hun leven waagden voor de voedselvoorziening van de mensen aan wal, en hij sprak woorden van troost voor de nabestaanden van de op zee omgekomen vissers.

Inmiddels had één van de geredde vissers, Jules De Houck, op 1 januari 1917 naar de Kommandantur een merkwaardige brief gezonden, mede-ondertekend door 60 andere vissers. Die brief luidde als volgt: "De ondergetekende, Jules De Houck, visser te Oostende, Langestraat 24, houdt het voor een aangename plicht de heren Admiraals von Schröder en Jacobsen en bijzonderlijk de heer Plaatsbevelhebber Fischer en de Havenkapitein van Oostende, uit naam der zich in Oostende bevindende vissers te bedanken voor al wat zij gedaan hebben voor hen sedert veel maanden, en bijzonderlijk voor de toelating hun beroep op zee te mogen uitoefenen onder de beschutting en het bevel der Duitse wachtschepen.

Naar aanleiding van de storm van 23 december 1916, welke aan zoveel van zijn gezellen het leven kostte, moest ondergetekende uit naam van al zijn beroepsgenoten, nog bijzonderlijk zijn erkentenis en bewondering uitdrukken voor de hulp bewezen door de Duitse sleepboot, zowel als voor de herhaalde pogingen tot redding door zijn bemanning ondernomen, als voor de bewonderenswaardige heldenmoed van zijn kapitein. Een woord van lof en dank verdient ook een Obermaat van Blankenberge, die van zijn kant al het mogelijke gedaan heeft om de Oostendse vissers gedurende de storm van 23 december 1916 te redden."

25. Oostendse vissers, gemobiliseerd in Frankrijk (1915)

Ofschoon allicht oprecht gemeend, was deze brief vermoedelijk niet vrij van een zeker opportunisme, meer bepaald ingegeven door de vrees dat de Duitsers, misnoegd door de onbesuisdheid van de vissers, de visserij tijdelijk of misschien zelfs definitief zouden kunnen stopzetten. De toon waarin deze brief werd geschreven wijst evenwel op een zekere vorm van toenadering in de richting van de bezetter. En dit is een interessante vaststelling in verband met het polemologisch onderzoek (een nog zeer jonge wetenschap) aangaande de verhouding - meer bepaald op langere termijn - tussen een bezettende overheid en een bezette volksgemeenschap. Dit onderzoek sluit dan aan bij het meer algemeen sociologisch onderzoek naar de evolutie in de verhouding en relaties tussen twee of meer zeer onderscheiden groepen die met of naast elkaar binnen hetzelfde territorium moeten leven.

In ieder geval, had deze ramp zo zwaar en zo diep toegeslagen in de Oostendse vissersgemeenschap, bovendien samenvallend met de Kerst- en Nieuwjaarsdagen, dat de eerstvolgende dagen niemand nog zin had om uit te varen ... en dat zelfs één van de geredde vissers de "zeeduivel" had gezien en zijn boot verkocht in Blankenberge, waar hij tijdens de storm was binnengelopen.

Pas op 9 januari 1917 werd er opnieuw uitgevaren. De sprot zat blijkbaar niet meer langsheen de kust, want de vangsten waren teleurstellend en in de vismijn werd een totale besomming van slechts 211 frank bereikt. Daar de bevolking al een paar weken geen vis meer had gezien, was er vanzelfsprekend een enorme volkstoeloop in de vismijn. Bij zoveel gegadigden kon echter de normale wet van vraag en aanbod bij de prijsvorming niet spelen, heel eenvoudig omdat de Kommandantur een vaste prijs had opgelegd, ongeacht de aanvoer en de vraag. Aldus dreigden er

moeilijkheden in de vismijn te ontstaan, doch Koning Winter besliste er anders over: het begon plots zeer hard te vriezen en van uitvaren was er dus voorlopig geen sprake meer.

Op 20 februari werden alle eigenaars van sloepen en boten ontboden op de Kommandantur, waar zij te horen kregen dat er een verbod was uitgevaardigd tot uitoefening van elke vorm van visserij gedurende de eerstvolgende drie weken. Bijgevolg moesten zij onmiddellijk hun "Schein" inleveren. Voor deze maatregel werd geen reden opgegeven, doch algemeen werd aangenomen dat dit geen late uitloper kon zijn van de Duitse nabeschouwingen omtrent de scheepsramp van 23 december 1916.

Het gezegde "De vis wordt duur betaald" krijgt pas zijn volledige en tragische betekenis en draagwijdte in tijden van oorlog en conflicten. Het vissersberoep, reeds in vreedstijd ver van ongevaarlijk, moet dan uitgeoefend worden in omstandigheden en voorwaarden die de risico's en gevaren aanmerkelijk doen toenemen. Voeg daarbij dan nog een zekere roekeloosheid ingevolge enerzijds de drang naar geldelijk gewin en anderzijds de enorme vraag naar vis, en er ontstaat een situatie waarin onvermijdelijk veel slachtoffers moeten vallen.

15. EN DE VISSER VISTE VOORT

Vervolgens werden de scheepseigenaars opnieuw door de Kommandantur ontboden, ditmaal echter op het Stadhuis. Aldaar vernamen zij dat de bezettende overheid het voornemen had, de vissers voortaan enkel nog te laten uitvaren mits betaling van een borgsom. Van de 38 aanwezigen waren er 29 die hiertoe bereid waren terwijl de 9 overigen duidelijk lieten merken dat zij niet akkoord waren.

Op 6 april 1917 kregen eerstgenoemden bericht dat allen die een borgsom wilden betalen, en voor zover ouder dan 40 jaar, in de Kommandantur een "Schein" mochten komen in ontvangst nemen. Niet 29 maar uiteindelijk 32 gegadigden gaven hieraan concreet gevolg. Later zouden ook nog enkele andere scheepseigenaars zich hierbij aansluiten.

Aldus konden onze vissers op 10 april 1917 eindelijk opnieuw de visserij gaan beoefenen. Het begon overigens zeer dringend te worden wat betreft de voedselvoorziening, die zich uiteraard was beginnen richten op deze natuurlijke en onmiddellijke voedselbron. Maar de eerste vangsten waren een teleurstelling : er werd vooral garnaal gevangen, weliswaar een delicatessen die bovendien in de vismijn voor een goede prijs verkocht werd (2,50 fr/kg), maar toch niet direct de volksvis die nodig was voor de dagelijkse bevoorrading. Zeer vervelend was ook het feit dat de geallieerde kustbatterijen in Nieuwpoort de Duitse sleepboot die de vissersbootjes in zee begeleidde, nogal graag op de korrel namen. Zo werden op 9 mei niet minder dan 12 obussen afgevuurd naar het Duits schip, vanzelfsprekend ook niet zonder gevaar voor de vissersbootjes die er omheen dobberden.

Als gevolg van een en ander was de aanvoer vrij schaars en ontstond aldus zeer gemakkelijk de neiging om niet meer de volledige vangst in de vismijn te verkopen. De prijzen "buiten de vismijn" schoten al vlug in de hoogte, meer in het bijzonder de prijs van garnaal. Daarom besloot het Schepencollege nauwlettend erop toe te zien dat voortaan alle vangsten volledig zouden verkocht worden in de vismijn. Het lag nogal voor de hand dat onze vissers zich daar niet zo maar zouden bij neerleggen, want ook voor hen was het een duur leven, ze wilden dus ook wel "een frankske verdienen", de vangsten waren niet denderend en intussen was ook nog die waarborgsom erbij gekomen.

Reeds op 15 april begon het gekibbel. Omstreeks 10.30 u. vaarden 42 bootjes de haven binnen. Ze hadden vrijwel enkel garnaal aan boord, dus bij uitstek een product dat ze liefst niet in de vismijn wilden verkopen. Zij weigerden dan ook halsstarrig de "Cirk" te betreden, dreigend er anders zelf

een circus van te zullen maken! Ondanks het optreden van enkele inderhaast opgeroepen politieagenten verkochten zij hun vangst aan de visventers, die graag ertoe bereid waren hiervoor hoge prijzen te betalen.

Om te voorkomen dat de zaak verder uit de hand zou lopen ... en dat de Kommandantur zich ermede zou gaan bemoeien, riep burgemeester LIEBAERT een crisisvergadering bijeen, waaraan deelnamen Schepen VERDEYEN, gemeenteraadslid ELLEBOUDT, Hoofdpolitiecommissaris DANNEELS en Vismijndirecteur SWAELS. De kwestie werd zeer grondig besproken en uiteindelijk werd volgende regeling getroffen:

1. De aanlegkade wordt afgesloten voor het publiek tot alle bootjes de haven zijn binnengevaren en aangemeerd.
2. Al de garnaal zal worden opgekocht door de Stad aan een vaste prijs van 0,90 fr/kg en zal vervolgens door de Stad worden doorverkocht aan de visventers.
3. De visventers koken de garnaal die daarna mag en moet verkocht worden voor een maximumprijs van 1,40 fr/kg (die in goed zichtbare cijfers moet vermeld worden op hun vismanden).
4. De visventers moeten de verbintenis aangaan, geen garnaal te verzenden.
5. Rechtsvervolging wordt ingespannen tegen vissers die tegen de politie weerstand bieden (of geboden hebben), en meer bepaald ook tegen een visser die vismijndirecteur Swaels ermede bedreigd had "hem met zijn kl... in de bassin te smieten" (hem in het water te gooien).

De daaropvolgende dagen werden die maatregelen naar behoren toegepast. Door deze regeling was trouwens ook een einde gesteld aan de verkoopspijprijken van de boten, eigendom van enkele grote vishandelaars, die van de Duitsers tot dusver de toelating hadden om hun vangsten rechtstreeks over te brengen naar hun viswinkels. Voortaan moesten dus ook deze boten hun garnaalvangsten in de vismijn verkopen.

In de vismijn werd de garnaal verkocht aan de viskopers per lot van 10 kg, aan de prijs van 0,90 fr/kg. Zij waren echter niet opgetogen met de maximumprijs van 1,40 fr/kg bij verkoop, een prijs die huns inziens een te kleine winstmarge toeliet. De vissers zelf kregen in de vismijn geen geld doch een waardebon die zij ten stadhuize aan de kassa konden verzilveren.

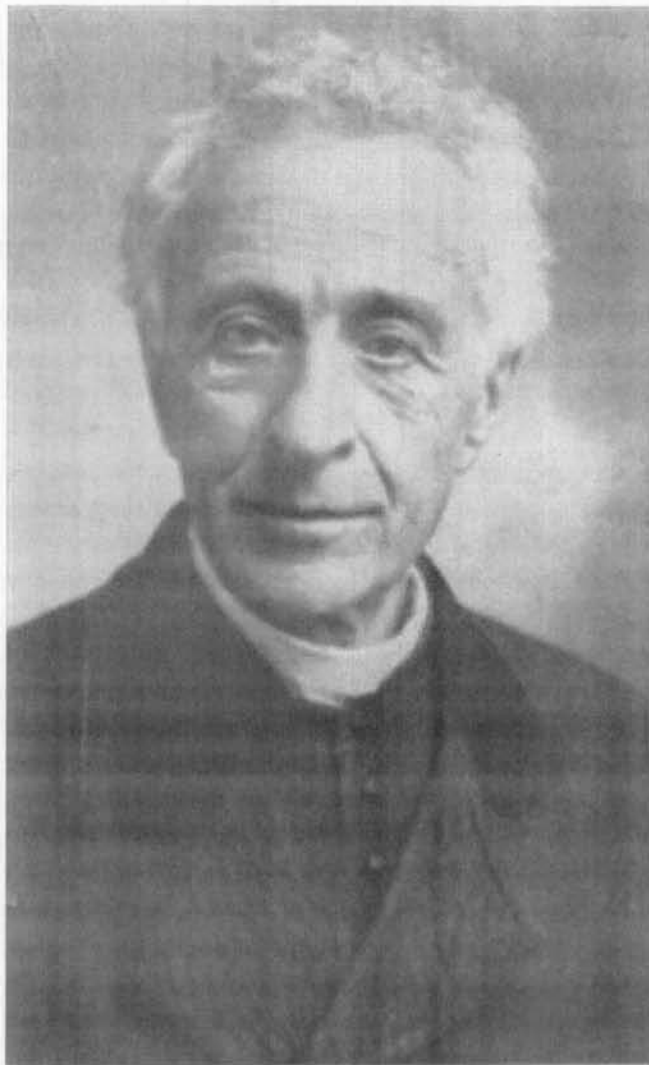
In de weken die hierop volgden werden de garnaalvangsten steeds groter. Op sommige dagen werden totale besommingen van ongeveer duizend frank bereikt. Maar de vis bleef schaars, allicht omdat de bootjes enkel tot zeer dicht op de kust mochten vissen, wat voor het Duits visserijwachtschip ook het voordeel bood dat het vanuit Nieuwpoort minder in de kijker liep.

De Duitsers zelf kregen ook de smaak te pakken. De "Nordseekrabben" (zoals zij de garnaal noemden) waren voor hen een ware revelatie, een gastronomische delicatessen waarvan zij maar niet genoeg konden genieten, meer bepaald via de diverse bereidingen die eigen zijn aan de Oostendse keuken. In lyrische bewoordingen schreven zij naar de "Heimat" over "tomate crevettes", roerei met garnaal en garnaalkroketter. De landgenoten aan het thuisfront, bij wie intussen in dit vierde oorlogsjaar ook Meester Schraalhans keukenpiet geworden was, konden waarschijnlijk moeilijk al die fijnproeversverhalen geloven. Als gevolg van een en ander begonnen Duitse mariniers zelf zin te krijgen in de garnaalvisserij en begonnen zij ijverig te zoeken naar scheepseigenaars die hun boot wilden verkopen. Al vlug ontstond een opbod waardoor een verkoopprijs van 3.000 Reichsmark voor een garnaalbootje zeker niet meer uitzonderlijk was.

Dit verklaart ook, uiteraard samen met het succesvol heropstarten van de kustvisserij, de relance van de nieuwbouw van vissersvaartuigen, weliswaar uitsluitend van het type dat geschikt is voor de kleine kustvisserij. De "primeur" werd weggekaapt door scheepsbouwer J. VERKOUILLIE die een

“atelier” had in de Kerkstraat. Op 13 september 1916 werd een sloep van de Kerkstraat naar de Visserskaai gerold en aldaar onder grote belangstelling te water gelaten. Een tweede sloep volgde op 26 oktober. In het begin hadden de scheepsbouwers nog wel een voorraad eikenhouten planken. Doch omdat de Duitsers veel eikenhout nodig hadden voor hun loopgraven, stellingen en bunkers aan het front, moest al vlug uitgezien worden naar andere, minder stevige houtsoorten. Dat was geen erg, vermits het toch niet de bedoeling was zich ver in zee te wagen en het uitsluitend ging om korte uitvaarten van slechts enkele uren. Dit bleek trouwens nog minder erg te zijn na de oorlog, toen door het veralgemeend invoeren van de motorvisserij een “stille” sanering van de kustvisserij heeft kunnen plaats vinden.

Aldus had de kleine kustvisserij in volle oorlogstijd opnieuw wind in de zeilen, en zowel de vissers als de vishandel en de scheepsbouw vaarden hier wel bij. Vermits zij de enigen waren die zich in de vaargeul mochten begeven, hadden de vissers nog een andere, niet onaardige bijverdienste, met name de verkoop van de zware eikenhouten balken van het op vele plaatsen vernield staketsel.

26. Visserij-aalmoezenier E.H. Henri Pype,
stichter van "'t Zal Wel Gaan"

Wanneer de kassa rinkelt, is er steeds de neiging om nog wat meer binnen te rijven. Het beviel onze vissers niet dat zij zo dicht op de kust moesten blijven want een klein eind verder in zee was ongetwijfeld nog heel wat meer te vissen. Maar de Kommandantur was in dat opzicht werkelijk “rücksichtslos”: al wie betrapt werd op enige afwijking van de uitgestippelde koers, werd op het

matje geroepen en veroordeeld tot fikse geldboeten, met bovendien de verplichting voortaan nog dichter te varen op de kust dan de anderen.

In juni 1917 werd de verkoop in de vismijn een topper van belang. Zo werd op 25 juni een totaal bereikt van 1.329 frank (1.062 kg garnaal en vis) en op 26 juni zelfs 1.688 frank (1579 kg garnaal en vis). Het totaal voor juni bedroeg uiteindelijk de riantesom van 13.787 frank, waarvan 10.329 frank voor de garnaal en 3.458 frank voor de vis.

Om een of andere onbekende reden begon "Kommandant Artuur" er zich toen weer mee te bemoeien. Eenzijdig werd de op 15 april 1917 door het Stadsbestuur uitgevaardigde regeling voor de verkoop in de vismijn zodanig gewijzigd dat voortaan de garnaal niet langer mocht gekookt worden (door de visventers) na verkoop in de mijn, doch nu vooraleer te verkopen en dit dan uiteraard door de Stadsdiensten. Ook moest de Stad voortaan de garnaalvangsten aankopen aan de prijs van 50 pfennig en anderzijds de gekookte garnaal verkopen voor de prijs van 80 pfennig (in plaats van resp. 0,90 frank en 1,40 frank).

Intussen begon de vis opnieuw te bijten, zelfs tot dicht bij de kust. Aldus werd op 7 juli 1917 voor het eerst weer een grote aanvoer van vis genoteerd, zodat de besomming in de vismijn opliep tot 5.025 frank. De vissers voelden aan dat zij door zo dicht bij de kust te blijven, heel wat vangsten en inkomen zouden moeten derven, maar anderzijds beseften zij ook zeer goed dat zij individueel voor ieder verzoek naar een gunstiger regime, bij "Kommandant Artuur" op een bot "nein" zouden botsen. Daarom besloten zij, de vaderlandse leuze "Eendracht maakt macht" indachtig, een officiële beroepsvereniging op te richten, wat dan ook reeds op 12 juli beklonken werd onder de naam "De Vereenigde Bootjessjouwers van Oostende", met als voorzitter J. VERKOUILLIE, ondervoorzitter K. ANTHIERENS, commissaris M. ZWAENPOEL, adjunct-commissaris P. ALSCHWANDER, secretaris J. HOUCK en schatbewaarder V. MAJOOR.

Onmiddellijk zonden zij een verzoekschrift naar de Havenkapitein, die hierop vrij gunstig reageerde, in die zin dat de vissers de toelating kregen om wat verder van de kust te gaan vissen. Dit had een werkelijk "wonderbare visvangst" tot gevolg: er werd zodanig veel garnaal aangevoerd dat het Stadsbestuur zich ertoe verplicht zag de maximumprijs te verlagen naar 0,30 fr/kg, en zoveel vis dat de verkoop in de vismijn soms aansleepte tot halftien 's avonds! Uiteindelijk werd de maand juli 1917 afgesloten met een totale besomming van 25.685 frank, een voor die tijd fantastisch bedrag!

(wordt vervolgd)

ILLUSTRATIES:

- Oostendse vissers, gemobiliseerd in Frankrijk (1915)
- Visserij-aalmoezenier E.H. Henri Pype, stichter van "'t Zal Wel Gaan"